

רחבים מלמטה וצרים מלמעלה, ועל ידי כך מתרחב פנים הבית
בגובהו, ולפיכך לא הוצרכו בזה לנס.
מתקין לה רב פאפא, ודלמא מיכא הווי ידעיהו – שמא לא היו
כנפי הכרובים ישרות למגרי, אלא כפופות מעט, ולפיכך לא היו
תופסות עשרים אמה ברוחבן, ועדיין נשאר מקום פנוי עבור גוף
הכרובים.
מתקין לה רב אשי, ודלמא שלחופי הווי משלחפי – הרי יתכן לומר
שמקצת מן הכנפים היו עומדות זו על גבי זו, או זו לצד זו, ולפיכך
נותר מקום פנוי אף לגופם של הכרובים.

הגמרא מבררת את סדר עמידת הכרובים בקודש הקדשים: כיצד
הן (ו-הכרובים) היו עומדין. נחלקו בזה רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד
אמר, שפניהם של הכרובים היו איש אל אחיו, כמאמר הכתוב
(שמות כה ב) 'ופניהם איש אל אחיו', וחד אמר שפניהם של הכרובים
לצד הפניה היו, דהיינו, לצד ההיכל שעמד ממזרח לקודש
הקדשים, כמאמר הכתוב (דברי הימים ב' יא) 'ופניהם לבית'.
שואלת הגמרא: ולמאן דאמר שפניהם של הכרובים היה איש אל
אחיו, הא קתיב 'ופניהם לבית'. משיבה הגמרא: לא קשיא, כאן –
הכתוב האומר שהיו פניהם איש אל אחיו, עוסק בזמן שישאל
עושיין רצונו של מקום, שאז הכרובים פונים זה לזה כדי לרמוז על
אהבת הקדוש ברוך הוא לישראל, כאן – הכתוב האומר שהיו
פניהם לבית, עוסק בזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום, שאז
היו הכרובים הופכים את פניהם לעבר הבית.
שבה הגמרא ושואלת: ולמאן דאמר ופניהם לבית, הא קתיב
'ופניהם איש אל אחיו'. משיבה הגמרא: דמצדדי אצודי – לשיטה
זו היו הכרובים עומדים תמיד באופן שהיו פניהם נוטים קצת לצד
הבית, וקצת זה לצד זה, ולפיכך אין סתירה בין המקראות. דתניא
– וכן שנינו בברייתא, אונקלוס הניח אמר, הכרובים 'מעשה צעצעים'
הן – עשויים כדמות תינוקות, ומצדדי פניהם – והיו פניהם נוטים
קצת לצד, כהתלמיד הנפטר מרבו – כמו תלמיד היוצא מבית רבו,
שאינו מפנה לו את גבו, אלא יוצא כשפניו נטויות קצת לצד רבו,
וקצת לעבר הפתח.

משנה

משנתנו עוסקת במי שיש בבעלותו בור מים אלא שהבור נמצא
בחצר חבירו, וקובעת את זכויותיו וחובותיו של בעל הבור בענין
דלית המים.
מי שיש לו בור מים לפנים מביתו של חבירו, כלומר הבור נמצא
בחצר אחרית באופן שאין אפשרות להגיע אליו רק דרך הבית,
בעל הבור נכנס דרך בית חבירו לדלות מים בשעה שצריך גני אדם
נכנסין, ויוצא בשעה שצריך גני אדם יוצאין, כלומר רק בשעות
היום, לפי שבכך מותנה השימוש בבור, ואין הוא רשאי להסריח
את בעל הבית בלילות לקום ולפתוח לו את הדלת. ואינו מכניס
בהמתו דרך ביתו של חבירו ומשקה אותה מבורו, אלא ממלא מים
מהבור ומשקה את בהמתו כשהיא עומדת מבחוץ, והטעם משום
שאין זה צורך הבור שתיכנס עד אליו ולא היתירו לו אלא דברים
שהם לצרכי בורו. וזה – בעל הבור עושה לו פותחת – מנעול
לסגירת הבור כדי שלא יוכל בעל הבית לדלות ללא רשותו, וזה –
בעל הבית עושה לו פותחת לסגירת הבור, כדי שלא יוכל בעל
הבור לדלות כאשר בעל הבית אינו בביתו.

גמרא

המשנה סתמה ולא פירשה מהי מטרת המנעולים, והגמרא
מבררת זאת. מבררת הגמרא: פותחת להיכא – היכן יש לבעל
הבית צורך במנעול. מבארת הגמרא: אמר רבי יוחנן, שניהם לבור
– שני המנעולים מיועדים לנעילת הבור. שואלת הגמרא: בשלמא
– זה מובן בשעל חבור גני לאשתמוצי מיא דבוריה – צריך לשמור
את מי בורו ולכן עליו לנעול את הבור כדי שבעל הבית לא יטול
ממנו ללא רשות, אלא בעל הבית למה ליה מנעול. משיבה הגמרא:
אמר רבי אלעזר

משיבה הגמרא: הא קא משמע לן, שעשר האמות שהיו למטה
מראשי הכרובים, דהיינו עשר אמות התחתונות של בית קדשי
הקדשים, היו פְּעֻשִׁים האמות הנותרות שלמטה מראשי
הכרובים, מה עשרים האמות שלמטה מראשי הכרובים אין
משמש כלום, שהרי לא היה מונח דבר בחלל עשרים אמה
העליונות של קודש הקדשים, אף עשר האמות שלמטה מראשי
הכרובים אין משמש כלום, שאף שהיו עומדים בהם הארון
והכרובים, מכל מקום לא היו תופסים שם מקום, אלא בנס היו
עומדים.

ומקרא זה מסייע ליה לרבי לוי, דאמר רבי לוי ואיתמא ו-ויש
אומרים שמימרא זו אמרהו רבי יוחנן, דבר זה מסורת בדיני
מאבתינו, שמקום הארון וכרובים אינו מן הפך – אינם ממעטים
ממדת חלל בית קודש הקדשים, אלא בנס היו עומדים.
תניא נמי הכי – ואכן שנינו כך בברייתא, הארון שששה משה,
כשהעמידוהו בבית המקדש שבנה שלמה, בקודש הקדשים שהיה
עשרים על עשרים אמה, יש לו ריוח עשר אמות לכל רוח ורוח –
נותר ריוח של עשר אמות לימינו ולשמאלו, דהיינו שהיה חלל
עשרים אמה חוץ מן הארון, ומאחר שכל רוחבו של קודש
הקדשים לא היה אלא עשרים אמה, נמצא שהארון לא תפס
מאומה מחלל בית קודש הקדשים, אלא בנס היה עומד.

הגמרא מביאה ראיה שגופם של הכרובים לא תפס מקום אלא בנס
היה עומד: אמר רבנאי אמר שמואל, גופם של הכרובים שעשה
שלמה בנס הן עומדין, שמואל (מלכים א' ו ב) במקרא המתאר את
הכרובים שעשה שלמה, 'והקמש אמות בנס הכרוב האחת, והקמש
אמות בנס הכרוב השנית, עשר אמות מקצות כנפיו ועד קצות
כנפיו'. דהיינו, שאורך כל כנף של הכרוב היתה חמש אמות,
ונמצא שאורך שני הכנפיים יחדיו הוא עשר אמות. ולאחר מכן
מתואר בפסוקים, שהיו כנפי הכרובים ממלאות את כל חלל בית
קדש הקדשים, והיו נוגעות מצד אחד בקיר הבית, ומצד שני היו
נוגעות זו בכנף זו. ומעתה יש להקשות, נופייהו היכא הווי קיימי –
היכן עמד גופם של הכרובים, הרי מאחר שאורך כל כנף הוא חמש
אמות, ואורך שני הכנפיים של כרוב אחד הוא עשר אמות, נמצא
שאורך כנפי שני הכרובים הוא עשרים אמות, שזהו שיעור רוחבו
של בית קדשי הקדשים, ואם כן, לא נותר מקום עבור גופם של
הכרובים שעמד בין כנפיהם. אלא שמע מינה שגופי הכרובים בנס
הן עומדין, שלא היו תופסים מקום בחלל בית קדשי הקדשים.

הגמרא מביאה כמה קושיות על אמוראם. על דברי שמואל:
מתקין לה אבי – אביי מקשה על דברי שמואל. מה ראינו שמש
שגופם של הכרובים בנס היה עומד, ודלמא בולטין בתרנגולין הווי
קיימי – הרי יתכן לומר שגופם של הכרובים היה בולט ויוצא לחוץ
מתחת כנפיהם, כגופם של תרנגולים העומד תחת כנפיהם ולא
ביניהם, ונמצא שאין הגוף תופס מקום בין הכנפים, אלא שני
הכנפים יוצאים ממקום אחד באמצע הגב, ונמצא, שאף שכנפי
הכרובים ממלאות את כל רוחב בית קדשי הקדשים, אין צריך לנס
עבור מקום עמידתם של גוף הכרובים.

מתקין לה רבא, ודלמא זה שלא כנגד זה הווי קיימי – הרי
מתקין לה רב אהא פר יעקב, ודלמא פאלכסון הווי קיימי – הרי
יתכן לומר שהכרובים לא היו עומדים בקו ישר בין הקיר הצפוני
לקיר הדרומי, אלא היו עומדים באלכסון, בין קרן דרומית
מערבית לקרן צפונית מזרחית, ומאחר שאורך האלכסון של בית
קדשי הקדשים היה עשרים ושמונה אמה, נמצא שהיה מקום אף
למקום עמידת גוף הכרובים, ולא הוצרכו בזה לנס.

מתקין לה רב הונא בריה דרב יהושע, ודלמא ביתא מעילאי ריוח –
הרי יתכן לומר שבית קדשי הקדשים היה ברוחב עשרים אמה
רק סמוך לגגה, אך בגובה של כנפי הכרובים היה רוחבו יותר
מעשרים אמה, כפי הדרך בבניית בתים שעושים את הקירות

בבא בתרא דף צט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) רכא

מִשּׁוּם הָשֵׁד אֲשֶׁתּוֹ – שִׁכְשִׁירָאוּ שֶׁנִּכְסָה לְבָדוֹ לְבֵית בַּעַל הַבֵּית, יוֹצִיאוּ לְעֹז עֲלָיו וְעַל אִשְׁתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית שֶׁעוֹבְרִים עֲבִירָהּ, וְעַל כֵּן תִּקְנוּ שֶׁגַם בַּעַל הַבֵּית יִנְעַל אֶת הַבּוֹר וּמִמִּילָא לֹא יִכְנַס בַּעַל הַבּוֹר כִּשְׂאִינוֹ נִמְצָא.

משנה

מִשְׁנֵתִינוּ עוֹסֶקֶת בְּמִי שִׁישׁ לֹא גִינָה מֵאֲחֹרֵי גִינַת חֲבִירוֹ, וְהִדְרֵךְ לִגִּינָתוֹ עוֹבֵרֶת בְּגִינַת חֲבִירוֹ, וְקוֹבַעַת אֶת הַדִּינִים בַּעֲנֵן הַמַּעֲבֵר בְּגִינַת חֲבִירוֹ. מִי שִׁישׁ לֹא גִינָה לְפָנִים מִגִּינָתוֹ – מֵאֲחֹרֵי גִינָתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ וְהִדְרֵךְ לִגִּינָתוֹ הֵיא בִּאֲמֻצָּע גִּינַת חֲבִירוֹ, מִכִּיּוֹן שִׁישׁ נֹזֵק בַּמַּעֲבֵר אָדָם בְּגִינָה, מִן הַסֵּתֶם כּוֹוֶנֶת בַּעַל הַגִּינָה הַחִיצוֹנָה שֶׁלָּא יִכְנַס בְּכָל עֵת, אֲלָא רַק לְצוֹרֵךְ גָּדוֹל. וְעַל כֵּן נִכְנָס בְּשָׁעָה שְׁדָּרָךְ בְּגִי אָדָם נִכְנָסִים, וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שְׁדָּרָךְ בְּגִי אָדָם יוֹצֵאִין – רַק בִּשְׁעוֹת שֶׁבַע לִלְנֵת הַגִּינּוֹת וּבְנִסִּים וְיוֹצֵאִים לִגִּינּוֹתֵיהֶם. וְאִינוּ מִכְנִים לְחֻזְקָה תִּגְרִין – כִּמוּ כֵּן אֲסוּר לְבַעַל הַגִּינָה הַפְּנִימִית לְהַכְנִיס לִגִּינָתוֹ דֶּרֶךְ גִּינַת חֲבִירוֹ, סוֹחֲרִים שְׂרוּצִים לְקִנּוֹת מִירְקוֹת גִּינָתוֹ, מִשּׁוּם שֶׁמֶן הַסֵּתֶם קִיבַל רְשׁוֹת לְעַבּוֹר דֶּרֶךְ גִּינַת חֲבִירוֹ רַק לְצוּרֵי גִינָתוֹ וְאִין בּוֹה כֹּל כֵּךְ צוֹרֵךְ גִּינָתוֹ. וְכֵן מִטַּעַם זֶה לֹא יִכְנַס מִתּוֹכָהּ לְתוֹךְ שְׂדֵה אַחֶרֶת, כְּלוּמֹר שֶׁלָּא יִכְנַס לִגִּינָתוֹ כְּדִי לְקַצֵּר לֹא אֶת הַדֶּרֶךְ לְשֵׁדָה אַחֶרֶת.

וְהַחֲצִיזוֹן – בַּעַל הַגִּינָה הַחִיצוֹנִית זֹרֵעַ אֶת הַדֶּרֶךְ – רִשְׁאִי לִזְרֹעַ יְרִיקוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁבָּה עוֹבֵר חֲבִירוֹ לִגִּינָתוֹ, אִף שֶׁהִדְבֵּר פִּירֵיעַ קֶצֶת לְחֲבִירוֹ, שֶׁאִף שֶׁנֶּתַן רְשׁוֹת לְחֲבִירוֹ לְעַבּוֹר דֶּרֶךְ אֲמֻצָּע שִׁדְּהוֹ, מִכָּל מְקוֹם לֹא הִיתָה כּוֹוֶנֶת לְוֹתֵר עַל הוֹרִיעָהּ שֶׁם. אֲבָל אִם בֵּית דִּין תִּגְנוּ לֹא לְפָנֵימִי דֶּרֶךְ מִן הַצֵּד, מִדַּעַת שֶׁיִּגְרִין – וְהִדְבֵּר הִיָּה מוֹסַכֵּם עַל שִׁנְהָם, כִּיּוֹן שֶׁבִּאֲפֻן זֶה כִּמְעַט וְלֹא נִגְרַם לְבַעַל הַבֵּית נֹזֵק כִּשְׁחֲבִירוֹ עוֹבֵר לִגִּינָתוֹ, מִסֵּתֵבֶר שֶׁבַע לְבֵית וְיֵתֵר לְגַמְרִי עַל זִרְעֵת מְקוֹם הַדֶּרֶךְ וְיִיחַד אוֹתָהּ לְהַלִּיכָהּ, וְעַל כֵּן חֲבִירוֹ נִכְנָס לִגִּינָתוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה רֹצֵחַ וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שְׁדוּרָה, וְאִף מִכְנִים לְחֻזְקָה תִּגְרִין. וְאִלוּם אִף כִּשְׁחֲבִירוֹ מִן הַצֵּד לֹא יִכְנַס מִתּוֹכָהּ לְתוֹךְ שְׂדֵה אַחֶרֶת. וְהָ זֶה – בַּעַל הַגִּינָה הַחִיצוֹנִית וּבַעַל הַגִּינָה הַפְּנִימִית, אִינוּ רִשְׁאִים לְזוֹרְעָהּ, כִּיּוֹן שֶׁהִדְרֵךְ מִיּוֹעֵדֶת אֶךְ וְרַק לְהַלִּיכָהּ.

גמרא

הַגְּמָרָא דְנָה זְכוּיּוֹתֵיו וְחֻבּוּתֵיו שֶׁל לֹקֵחַ שְׁקוּנָה מְקוֹם בִּשְׂדֵה חֲבִירוֹ לְחַפּוֹר שֶׁם תַּעֲלֵת מִיּוֹם: אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר שְׂמוּאֵל, מִי שֶׁאֲמַר לְחֲבִירוֹ אֶמְכָּר בֵּית הַשְּׁלָחִין וְשִׁדָּה שֶׁזִּקְקָהּ לְהַשְׁקִיָּה וְלֹא דִי לָהּ בְּמִי הַגִּשְׁמִים: אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, כְּלוּמֹר בְּדַעֲתִי לְמַכּוֹר לָךְ מְקוֹם בִּשְׂדֵה שְׁלִי כְּדִי לְחַפּוֹר שֶׁם תַּעֲלֵה שִׁיעִיבְרוּ בָּהּ מִיָּם מִהֲנֹהֵר אֵל שִׁדָּה הַשְּׁלָחִין שֶׁלָּךְ וְתַשְׁקָה אוֹתָהּ, נִתָּן לֹא הַמּוֹכֵר מְקוֹם לְחַפּוֹר בּוֹ שְׁתֵּי אֲמוֹת לְחֻזְקָה – תַּעֲלֵה שְׂרוּחָבָה שְׁתֵּי אֲמוֹת, מִפְּנֵי שֶׁזֶה שִׁיעוֹר רֹחַב אֲמוֹת מִיָּם שֶׁנוֹעֵדָה לְהַשְׁקִיָּת בֵּית הַשְּׁלָחִין. וְאֶמְכָּר מִכָּאן וְאֶמְכָּר לְאַנְפִּיָּה – וּמִלְבַּד זֶה מִקְצֵה לֹא הַמּוֹכֵר עוֹד אֲמָה אַחַת מִכָּל צֵד כְּדִי שֶׁאֵם דְּפִנּוֹת הַתַּעֲלָה יִתְקַלְקְלוּ, יִתְקַן אוֹתָם עַל יְדֵי עַפְרָה שִׁטוּל מֵאוֹתָן הָאֲמוֹת. אֲמַר לְחֲבִירוֹ אֶמְכָּר בֵּית הַקְּלִיזוֹן – מְקוֹם לְחַפִּירַת תַּעֲלָה קִטְנָה לְהַשְׁקִיָּת בַּהֲמוֹת וּלְרַחֲצַת בְּגָדִים וְכִלִּים אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, נִתָּן לֹא בַּעַל הַשְּׂדֵה אֶמְכָּר אַחַת לְחֻזְקָה, כְּלוּמֹר רֹחַב הַתַּעֲלָה צָרִיךְ שִׁיחִידָה אֲמָה אַחַת, וְהָצִי אֶמְכָּר מִכָּאן וְהָצִי אֶמְכָּר מִכָּאן לְאַנְפִּיָּה.

מִבְּרַתֵּת הַגְּמָרָא: וְאִתָּן אֲנִיִּים מִי זֹרְעִים – זְכוּתוֹ שֶׁל מִי מִהַשְׁנִים וְהַמּוֹכֵר אוֹ הַקּוֹנֵה לִזְרֹעַ בְּאוֹתָם אֲמוֹת שֶׁבְּצִידֵי הַתַּעֲלָה. רַב יְהוֹדָה אָמַר בִּשְׁם שְׂמוּאֵל זֶה זְכוּתוֹ שֶׁל בְּעַל הַשְּׂדֵה וְהוּא זֹרְעִים. רַב נְחֻמִּין אָמַר בִּשְׁם שְׂמוּאֵל אֲמָנָם זֶה זְכוּתוֹ שֶׁל הַמּוֹכֵר בְּעַל הַשְּׂדֵה, אֲבָל הוּא נִזְמָק – נִזְמָק שֶׁם אֵילָנוֹת. הַגְּמָרָא מֵבָאֵר שֶׁרַב יְהוֹדָה אֵינוֹ חוֹלֵק עַל רַב נְחֻמִּין, אוֹלָם רַב נְחֻמִּין חוֹלֵק עַל רַב יְהוֹדָה: מֵאֵן דְּאָמַר שֶׁהַמּוֹכֵר זֹרְעִים, וְאִפְּלוּ שֶׁהוֹרְעִים מִתְּפַשְׁטִים מִיֵּד לְרֹחַב וְעוֹלָמִים לְקַלְקֵל אֶת שִׁפְתֵי הַתַּעֲלָה, כֹּל שֶׁכֵּן שֶׁרִשְׁאִי לְנִזְמָקֵם, מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹרְשֵׁי

הָאֵילָנוֹת יוֹרְדִים תַּחֲלִילָה לְעוֹמֵק וְאַחֵר כֵּךְ מִתְּפַשְׁטִים לְצַדִּידִים, וְאִין חֲשַׁשׁ לְקַלְקֵל שִׁפְתֵי הַתַּעֲלָה. וְאִמָּן דְּאָמַר נִזְמָקֵם, אִם כֵּן דּוּקָא נְטִיעוֹת שֶׁאֵינוֹן מְקַלְקְלוֹת אֶת הַתַּעֲלָה, אֲבָל זֹרְעִים – לִזְרֹעַ שֶׁם לֹא – אֵינוֹ רִשְׁאִי, מִפְּנֵי שֶׁחֲלָחֹלִי מְחַלְחֹלִי – הוֹרְעִים מִתְּפַשְׁטִים מִיֵּד לְצַדִּידִים וְנוֹצְרִים נִקְבִים בְּקֶרֶק וְהִיא מִתְּפוֹרֶרֶת וּדְפְנֵי הַתַּעֲלָה מִתְּקַלְקְלִים.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִיִּמְרָא נּוֹסֶפֶת בַּעֲנִין זְכוּיּוֹתֵיו שֶׁל הַלּוֹקֵחַ אֲמוֹת הַמִּים בִּשְׂדֵה חֲבִירוֹ: וְאָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר שְׂמוּאֵל, מִי שִׁישׁ לֹא אֲמוֹת הַמִּים שֶׁעוֹבֵרֶת בִּשְׂדֵה חֲבִירוֹ, שֶׁכָּל אֲנִיָּה – נִפְלוּ דְּפְנֵי הַתַּעֲלָה וְאִין מִסְפִּיק עַפְרָה בִּשְׂטָח אוֹתָם שְׁתֵּי הָאֲמוֹת כְּדִי לְתַקֵּן אֶת שִׁפְתֵי הַתַּעֲלָה, מִתְּקַנָּה מֵאוֹתָהּ שְׂדֵה – לֹקֵחַ עַפְרָה מִמְּקוֹם אַחֵר בִּשְׂדֵה בַּעַל הַבֵּית לְתַקֵּן אֶת דְּפְנֵי הַתַּעֲלָה. מִשּׁוּם שֶׁשְׂדֵה שְׂדֵה שְׂדֵה – כָּל אֲנִיָּה – שֶׁלָּא הַתַּפּוֹר עֲפָרוֹ מֵאוֹתָם הָאֲמוֹת אֲלָא מֵאוֹתָהּ שְׂדֵה מִכָּאן וּמִכָּאן, וְעַל כֵּן הוּא רִשְׁאִי לְקַחַת מִשֶּׁם עַפְרָה אַחֵר. מִתְּקַנָּה לָהּ רַב פָּפָא, וְלִימָא לֵיה בַּעַל הַשְּׂדֵה לְבַעַל הַתַּעֲלָה מִיֵּד אֲשַׁפְּלוּהָ לְאַחֶרֶךְ – הַמִּים שֶׁלָּךְ שֶׁבַעֲתַעֲלָה הֵם אֲלָה שִׁשְׁטֹף אֶת הָעַפְרָה שֶׁלָּךְ שֶׁהִיָּה בְּאוֹתָם הָאֲמוֹת, וּמִדּוּעַ תִּיקַח מִהַשְּׂדֵה שְׁלִי עַפְרָה אַחֵר. רַב פָּפָא מִפְּרַשׁ טַעַם אַחֵר לְדִין שֶׁל שְׂמוּאֵל: אֲלָא אָמַר רַב פָּפָא לְפִי שְׁעַל מִנֵּת כֵּן קָבַל עָלָיו בְּעַל הַשְּׂדֵה, כְּלוּמֹר הַמּוֹכֵר לְחֲבִירוֹ אֲמוֹת מִיָּם, מִן הַסֵּתֶם הִקְנָה לוֹ אֶת עַפְרָה שִׁדְּהוּ כְּדִי שִׁיּוּכַל לְתַקֵּן עַל יְדֵי אֶת דְּפְנוֹת הָאֲמָה בַּמְקָרָה שִׁיתְקַלְקְלוּ.

משנה

מִשְׁנֵתִינוּ עוֹסֶקֶת בְּדִינֵי מַעֲבֵר רִבִּים בִּשְׂדֵה, וּבְדִינֵי רֹחַבָּם שֶׁל סוּגֵי דְרָכִים. מִי שֶׁהִיתָה דֶּרֶךְ הַרְבִּים עוֹבֵרֶת לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, נִמְלָה – נִטַּל אֶת הַדֶּרֶךְ לְעַצְמוֹ כְּגוֹן שֶׁסֵּתֶם אֶת הַמַּעֲבֵר וְנִתָּן לָהֶם בְּמִקּוּמָה דֶּרֶךְ אַחֶרֶת מִן הַצֵּד. מִי שֶׁנִּתָּן נִתָּן – הַדֶּרֶךְ שֶׁנֶּתַן לְרִבִּים בְּצַד הַשְּׂדֵה נִשְׁאֵרֶת לְשִׁימוֹשׁ הַרְבִּים, וְשָׁלוּ – וְהִדְרֵךְ הָרִאשׁוֹנָה שֶׁסָּבַר שֶׁתַּהִיָּה מַעֲתָה שְׁלֹו, לֹא הִנִּיעוּ – אֵינֶה שִׁיעִיבָה לוֹ, וְאִינוּ רִשְׁאִי לְעַכֵּב אֶת הַרְבִּים מִלְּשׁוֹב וּלְהַשְׁתַּמֵּשׁ גַּם בָּהּ. דֶּרֶךְ הַחֲמִידִי רֹחַבָּה אֲרִבְעָ אֲמוֹת כְּרוּחַב עֵגְלָה שֶׁאֲמוּרָה לְעַבּוֹר שֶׁם. עַל כֵּן הַמּוֹכֵר לְחֲבִירוֹ דֶּרֶךְ בִּשְׂדֵהוּ, כְּדִי שֶׁהַלּוֹקֵחַ יַעֲבֹר דְּרָכָה לְשִׁדָּה שְׁלֹו, עֲלָיו לְתַת לוֹ דֶּרֶךְ בְּרוּחַב זֶה. דֶּרֶךְ הַרְבִּים רֹחַבָּה שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה, וְהַמּוֹכֵר לְחֲבִירוֹ דֶּרֶךְ בִּשְׂדֵהוּ שִׁיעִיבְרוּ בָּהּ רִבִּים, נּוֹתֵן לוֹ דֶּרֶךְ בְּרוּחַב זֶה. דֶּרֶךְ הַקְּלִיזוֹן אִין לָהּ שִׁיעוֹר בְּרוּחָבָה, וְעַל כֵּן מִלֵּךְ פּוֹרֵץ לוֹ דֶּרֶךְ בְּבִנְיָנִים וּבִשְׂדֵה לְפִי הַצּוֹרֵךְ, כְּדִי לְעַבּוֹר דְּרָכָה. דֶּרֶךְ הַקְּלִיזוֹן – הַמּוֹכֵר לְחֲבִירוֹ דֶּרֶךְ בִּשְׂדֵהוּ כְּדִי שִׁיעִיבְרוּ בָּהּ נִשְׁאֵי מִשְׁתֵּי הֵמֶת וּמִלּוּי לְקוֹבֵר, אִין לָהּ שִׁיעוֹר לְרֹחַבָּה, וְנוֹשְׂאִי הַמִּיטָה וְהַמְלּוּים אֵינֶם צָרִיכִים לְהַצְטַמֵּם בְּדֶרֶךְ שֶׁל אַרְבַּע אֲמוֹת בְּלָבָד, וְדָבָר זֶה הוּא מִתְּקַנַּת חֲכָמִים שֶׁתִּקְנוּ לְכַבּוֹד שֶׁל הֵמֶת כִּמְבּוֹאֵר בַּגְּמָרָא (ק). הַמּוֹכֵר לְחֲבִירוֹ שֶׁטַח כְּדִי לְעִרוֹךְ בּוֹ אֶת הַפְּעֻמָּה – מִנְהַג הַקְּשׁוֹר לְהַלִּיטָה הֵמֶת וּמִבּוֹאֵר לְהֵלֵךְ בַּגְּמָרָא (ק), דִּינִי צְפּוּרִי אֲמַר שֶׁעֲלָיו לְתַת לוֹ שֶׁטַח מְרֻבֵּעַ שֶׁל בֵּית אֲרִבְעָה קָבִין – שֶׁאִפְשָׁר לִזְרֹעַ בּוֹ תְּבוּאָה בְּכִמּוֹת שֶׁל אַרְבַּעָה קָבִים.

גמרא

בְּדִין הָרִאשׁוֹן בַּמִּשְׁנָה מְבּוֹאֵר שֶׁבַעֲלֵה שִׁדָּה שֶׁחֲחִלִּף אֶת דֶּרֶךְ הַרְבִּים שֶׁעוֹבֵרֶת בִּאֲמֻצָּע הַשְּׂדֵה לְדֶרֶךְ צִדִּיתָהּ, זְכוּ הַרְבִּים בְּדֶרֶךְ הַשְּׂנִיָּה וּמִמְשִׁיכִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ גַּם בְּדֶרֶךְ הָרִאשׁוֹנָה. הַגְּמָרָא הַבִּינָה שֶׁהַטַּעַם הוּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֲפִשְׁרוֹת לְמַנּוּעַ אוֹתָם מִכָּךְ, לְפִי שֶׁאֵין אֲפִשְׁרָה לְהַעֲמִיד רִבִּים לְדִין. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: אֲמַר שְׁלֹו לֹא הִנִּיעוּ – מִדּוּעַ לֹא הִתִּירוּ לוֹ חֲכָמִים לְהַחֲלִיף אֶת הַדֶּרֶךְ בַּעַל כְּרַחֵם שֶׁל הַרְבִּים, הֲלֹא לָהֶם אֵין הַפֶּסֶד דְּבָרָה, וְאִם הַרְבִּים מִמְשִׁיכִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּדֶרֶךְ הָרִאשׁוֹנָה וְגוֹרְמִים לוֹ הַפֶּסֶד שֶׁאֵינוֹ יִכּוֹל לִזְרֹעַ בְּמִקּוֹם הַהוּא, לִיקְנָם פּוֹרָא וְלִיתֵיב – שִׁיקַח מִקַּל בִּידוֹ וְיִשֵּׁב בְּכִנְסִיהָ לְשִׁדָּה וְיִכָּה אֶת כָּל מִי שִׁירְצָה לְעַבּוֹר. וְתַמְחָה הַגְּמָרָא: שֶׁמִּקְצֵה מִיָּה לֹא עָבִיד אֲנִישֵׁי דִינָא לְנִפְשֵׁיהֶם אֲפִילוּ בְּמִקּוֹם פְּסִידָא – הָאֵם נִלְמַד

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמ' ב

1 ממשנתינו שאין אדם רשאי לעשות דין לעצמו אפילו במקום שיש
2 לו הפסד, והרי למדנו במסכת בבא קמא (כז:) שגם הסוברים
3 שבמקום שאין הפסד אין אדם עושה דין לעצמו, מכל מקום
4 במקום שיש הפסד לדעת כולם רשאי אדם לעשות דין לעצמו.
5 עונה הגמרא: אָמַר רַב זְבִיד מִשְׁמֵיהֶּ דְּרַבָּא, אמנם מעיקר הדין הוא
6 יכול למנוע את הרבים מלעבור בדרך הראשונה אלא שחכמים
7 תקנו שאף אם נתן להם דרך אחרת השוה לדרך הראשונה, מכל
8 מקום אינו יכול למנוע את הרבים מללכת בדרך הראשונה גְּזִירָה

9 שְׁמַא יִתֵּן לָהֶן דְּדֶדְ עֲקָלְתוֹן – דרך מעוקלת שאינה ישרה ויהא בזה
10 טירחה לרבים ולא יהא מי שימחה בידו.
11 הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רַב מִשְׁרָשִׁיא מִשְׁמֵיהֶּ דְּרַבָּא אָמַר
12 שהמשנה מדברת בְּנִוְתֵּן לָהֶם דְּדֶדְ עֲקָלְתוֹן שהוא גורם בזה טירחה
13 לרבים, ולכן תקנו חכמים שימשיכו ללכת גם בדרך הראשונה. אך
14 אם אמנם נתן להם דרך אחרת ישרה, אינם רשאים עוד ללכת
15 בדרך הראשונה.